

ĐÀ LẠT,

NHÃN NG HOÀNG VỚ

KHÓ QUÊN

Thiên Hoàng

Từ ngày bước chân ra ngoài, mọi lần trên đĩa rau xà lách hay súp rau ăn kèm với bún, với thịt, tôi luôn ngửi ngửi nhớ đến nhãn ng cây rau Đà Lạt. Không nhãn ng chớ nhãn thôi, mà còn thêm nữa, thêm làm nên đó.

Tôi lên lên Đà Lạt, lên lên giữa hàng cây dâm bụt, dưới nhãn ng rừng thông. Mùi thơm thông, mùi ng lan, mùi hoa sói vẫn còn hoài trong lòng phố nên mọi lần thấy, cái không khí Đà Lạt như vẫn còn vờn vờn đầu đó. Và mọi lần ăn một món gì rồi thấy như như như nhãn ng xa xưa.

Mà thấy, có nhãn ng thì không thấy được cái thơm ng hiu Đà Lạt thơm nào, đi với ngay cả nhãn ng ngửi không lên lên Đà Lạt. Một số rau quố của Đà Lạt có nhãn ng mùi vẫn không thấy tìm thấy ở Mỹ, Canada, Úc và ngay cả các tỉnh, thành phố khác của Việt Nam.

Đặc biệt hơn cả là nhãn ng cây rau xà lách củ ng (cô-ron?). Chắc nhiều người trong chúng ta đã có dịp thưởng thức đĩa rau cô-ron trên của Đà Lạt. Một đĩa rau cô-ron trên với chút hành tây, cà chua để làm bữa ăn thêm ngon miệng. Cái rau cô-ron Đà Lạt thật là, nhãn ng củ ng rau trên ng n, dày củ i, giòn tan với nhãn ng cánh lá xanh mát như súp sa. Đĩa rau xà lách trên của Đà Lạt hình như có một trong tất cả các tiệm ăn lớn trong nước, ăn một lần dù gì quên và sẽ khi nào ngửi ta mang cảm giác thiêu thiêu như không có món này trong các bữa ăn ế hội thật cá. Nhãn ng đĩa rau ăn kèm với bún bò, mì quố ng Đà Lạt luôn có món rau này, thái thật nhỏ lẫn lẫn nhãn ng cái vớ giòn, vớ ngọt vẫn còn nguyên vẫn và làm nhãn ng vớ các món này của Đà Lạt không

cách chi thay thế.

Bên cạnh những cây xà lách cũng có, phải nhắc đến những cây xà lách búp Đà Lạt. Cây nào cây này tròn xoay, chụm ngọn và ngọn trĩu, những lá rau quăn quít lộn lộn nhau. Những chiếc lá bên ngoài hơi xanh đậm một chút những những chiếc lá bên trong mang màu vàng anh nõn nà thanh thoát, chừa ăn đã cảm nhận được vị ngọt ngào. Bàn ăn với món bún chèo, phải áp chảo luôn rôm rốp và hấp dẫn khi có những đĩa rau xà lách búp xếp tròn tròn mát, trên là những củ gừng mùi, tía tô, canh giấm, húng cây bên cạnh chén nước chấm chanh ớt tỏi thơm lừng.

Chén nước chấm pha Đà Lạt cũng có những vị nổi bật như cái vị chanh chua và ớt hiểm chua Đà Lạt rất thơm và rất đậm đà làm tăng thêm những vị chua các món ăn lên nhiều. Chanh chua, loại chanh chua chua có Đà Lạt. Vị xanh và dày, sần sùi hơn những quả lime bên Úc và Mỹ, không mềm mại và hơn những loại chanh giấm chua miền Tây hay Sài Gòn. Những quả chanh không nhiều hơn, những mùi thơm thì khi nói, cái hương chanh thơm lừng, cất ra ngan ngát gian phòng hay còn làm mát lòng, mát cả hơn khi đi đâu về, cảm lý đá chanh thơm dịu. Những củ gừng lá chua cây chanh chua thái thơm cũng làm tăng thêm mùi vị chua những đĩa gà luộc vàng ươm, thơm ngon mà chấy gà nuôi Việt Nam mới có. Những trái ớt thiên thon hơn, nhuốm màu nâu đen hoặc xanh hoặc đỏ đậm hơn, chấy vào một chút thôi cũng mang vị cay xé lưỡi. Và như vậy, các mùi thơm ngào ngọt và thơm thía chua rau Đà Lạt, chua ớt, chua chanh, quyện lộn nhau làm các món ăn ngon hơn nhiều hơn.

Những cây bắp sù hớt, những quả đậu covert xanh ngọt cũng ngọt như có đường, cái vị ngọt thanh mà chấy rau Đà Lạt mới có. Dù rau có đem sang tỉnh khác cảm thấy ngày về còn vị ngọt về vị ngọt mà không bắp ớt đi, nhất là bắp sù, hình như càng để lâu càng ngọt, không ngại ngại như các loại bắp sù khác, khi thái như để ăn ghém ớt không mang chút mùi tanh.

Cái ngon chua khoai tây Đà Lạt cũng hiếm thấy. Khoai tây các loại khác có thể to cả hơn, những không vàng ruộm và nhiều bột, bùi bùi như khoai tây Đà Lạt.

Đặc biệt nhất là những quả su su, không đâu có thể ngọt bồng. Ngày xưa mới lên Đà Lạt tỉnh Nha Trang, gặp đến đến đến đến đến đã thấy những giàn su su xanh ngọt trĩu trĩu trên những sần sùi, quanh những căn nhà xinh xắn hay lợp xốp. Bao nhiêu năm tôi về không thể quên cái vị su su mới hái. Những miếng su cắt lát đem luộc, nước luộc trong veo mang một màu xanh nhè nhẹ và ngọt ngào là ngọt. Trừ những ngọt, chấy chấy chấy miếng su luộc nóng hơn vị tí nước kho, nước chấm ớt hay xì dầu cũng ngon chi li. Su luộc ăn không cũng về ngon, không cần muối, không cần nước chấm cũng để với đậm đà, với bùi, với ngọt.

Su su rất dễ trồng, để trái su già vài ngày, mới mới nhú ra thì kẻo trái. Cấy thôi, vùi vào một góc vườn nào đó, hay siêng hơn, tưới vào đất, chấy vài tuần đã có giàn su rậm rạp. Nhất là vào mùa mưa, cây mọc nhanh không ngừng. Mà lạ nha, trừ càng mưa hơn su su càng nhanh. Đà Lạt tôi hay có những cơn mưa tầm tã và lê thê. Những lúc còn nhỏ, sau cơn mưa tôi thường chấy ra vườn thích thú nhìn những cây su... bò trên đất, trên hàng rào, trên vách, nhanh như một loài bò sát. Sáng sớm thấy sau một buổi chiều và đêm mưa, đã thấy trên giàn su tua tua những đất mềm với nhú, với màu xanh mát mắt và đáng với mình mình tinh khi tưới chua những mình mình. Đất su luộc hay xào đều ngon cả.

Ồi về những hoài những buổi chiều với lên tỉnh Đà Lạt, những chấy đất thía chua tôi thường đi mua ra vườn hái những đất su mới nhú, đem vào luộc hay xào tỏi. Với tôi chấy không có món rau nào ngon hơn thế, những đất su mới hái ngọt thanh, giòn giòn, còn thơm thơm mùi mưa tinh

khi t c a Đà Lạt.

Có lẽ những những rau củ ngon như vậy mà Đà Lạt có những món ăn không đâu ngon bằng. Đầu tiên tôi phải nhắc đến tô mì quăng Đà Lạt. Cái vẻ su su củ t nhọt l, cái vẻ hành tím thái t tha, thêm những củ rau cô ron thái nh, tr n l n v i b p c i h t thái m ng tang và l t ph t nh ng c ng húng cây, tía tô thái m nh c mũi, thêm chút gi t chanh c m m i hái, vài lát t hi m. Tô mì quăng Đà Lạt đ đ ăn m t l n, nh hoai hoai. Đ đ m i l n đ n m t ti m ăn nào n i x l , th y trong th c đ n có món mì quăng, m ng hí h n kêu lên đ sau đó bu n r r i, b l i tô mì quăng d dang ch ng ch trên đĩa. Không ch c nh ng ti m này n u mì quăng đ , mà có l mì quăng Đà Lạt ngon quá nên h g c h t các tô mì quăng n i khác.

Ngày x a, i cái ch nh g n nhà, còn g i là Ch V n Thông vì n m trong khu v c r t nhi u thông, có bà Ba bán mì quăng. N i n c mì quăng be bé đ au, g m nh ng mi ng cà r t, su su củ t vuông th t nh , loáng thoáng chút tôm th t. M t chút rau thái m n nh ch i d i, m t vài củ ng giá tr ng, nh ng s i mì vàng óng còn nghi ngút h i n c sôi ph bên trên, t i lên m t chút xíu n c mì, xanh xanh chút su su, đ đ chút cà r t, m t chút tôm giã nh , m t vài mi ng th t ba r i củ t nh tí ti, m t chút n c m m, m t chút đ u ph ng rang giã v n, m t chút t xào. T t c thành m t tô mì tuy t v i, m y ch c năm còn hoai trong ký c.

Còn m t món mà ai lên Đà Lạt m t l n, s luôn nh mãi, đó là s a đ u nành. Ly s a đ u nành c a Đà Lạt h i đ c quán ch không l ng l c nh nh ng ly s a đ u i n i khác. Mùi lá d a th m ph c l n vào mùi đ u nành t a theo h i nóng làm m c những bu i t i m t hay bu i sáng mù s ng. B ng ly s a nóng h i trong tay, mùi th m và h i nóng ph vào m t, làm nh ng h i s ng đ ng l i long lanh trên m t, trên môi, làm nh ng nét nh n trên m t c a ng i u ng dẫn ra, tr nên thu n khi t b t ng .

Nói đ n rau, không th nh c đ n qu . Trong các l i qu , chu i La Ba Đà Lạt r t n i ti ng. L i chu i này tr ng t i La Ba, thu c qu n l Phú S n Lâm Đ ng. Chu i La Ba h i nh trái, v vàng nâu l m t m tiêu đen. Qu nào qu n y ng t, d o ch không b r u nh các l i chu i n i khác. Ăn vào l i th m đ c bi t. B i v y ai sành Đà Lạt, lên đ n n i luôn đ m v vài nhánh chu i ăn đ n. Ngày x a, m tôi hay p c m trong lá sen cho đ o, đ ăn v i chu i. C m và chu i La Ba h p nhau không ng , nh chúng có m t cái duyên t đầu đó. Nh ng qu chu i La Ba, n u ăn v i đ u ph ng rang dòn cũng th t tuy t v i, v bùi béo c a đ u ph ng l n vào v d o th m c a chu i quy n l n vào nhau, ăn m t l n nh mãi.

Nói đ n Đà Lạt, cũng không th quên nh ng trái dâu đ th m ngát chính g c Đà Lạt. Qu nh , nhìn không bóng b y nh ng mùi th m thì nh ng trái dâu l n không th nào c nh tranh n i. Ngày x a đ n mùa dâu, m tôi th ng mua c m y thúng. M y ch em xúm quanh củ t dâu ngâm đ ng ăn tráng mi ng, hay t m đ ng làm r u, hay n u m t ăn bánh mì. Nh ng chai r u dâu sng sánh nh m t, mang m t màu h ng nh t đ u dng và th m n c mũi mà không m t ng i quen nào c a gia đình tôi i Sài Gòn khi đ c bi u r u l i có th quên đ c. Nh ng th u m t dâu th m d o trét lên bánh mì nóng dòn vào nh ng bu i sáng l nh cũng còn hoai trong tâm kh m. Nh ng qu dâu Đà Lạt, bé tí ti nh ng h ng v quá xu t s c luôn n m trong n i nh . Đáng bu n là nh ng qu dâu này đ c tr ng ít đ n đi, có l vì nhìn thi u h p đ n và đ h h i, đ nát khó chuyên ch . Đa s các nhà tr ng dâu chuy n sang tr ng l i dâu M , trái to, nhìn đ p nh ng h ng v không b ng.

Một loại trái cây đặc biệt khác của Đà Lạt cũng không thể không nhắc đến. Đó là trái bơ (avocado). Bơ sáp của Đà Lạt mang cái vẻ béo mà những quả bơ Âu Mỹ không thể có được. Quả bơ sáp Đà Lạt trái và hạt lớn hơn, thịt bơ mềm mịn, đẹp và thơm như sáp mang vẻ đẹp thực vật béo ngậy. Ngày xưa ở nhà tôi thường hay đánh nhuyễn bơ với sữa đặc, ca cao. Những ngày sau này thì y không còn phải dùng đến những chiếc phở nữa, trái bơ sáp thì nó đã quá đẹp để thưởng thức.

Và sau hạt, loại quả ngon của Đà Lạt mà tôi muốn nhắc tới, là những trái ớt tía. Quả ớt chỉ lớn bằng trái chanh, nhìn lớp da ngoài cũng cảm nhận được vẻ đẹp của nó, những ăn vào thì ngọt lịm. Ngày xưa thầy tôi miêng tía, bây giờ thì thầy tía ớt chỉ những ngon bằng. Ruột ớt chỉ như tí tẹo, ruột mềm, ruột trắng, chỉ có vài ba hạt ớt khá to so với kích thước của trái. Không hiểu sao, những cây ớt này ở Đà Lạt hiếm đến đi, và bây giờ có lẽ ít người biết tới.

Nói đến các thức ăn chế biến, không thể khen những món dâu Đà Lạt vì dù dâu Đà Lạt có mùi vị khó quên, những những món dâu ớt bơ màu và đường ngậy quá, làm mất vẻ dâu và cái màu phớt trắng trong thầy tôi.

Những món đồ ăn và đồ uống là những gói khoai dẻo của Đà Lạt. Khoai bí (sweet potatoes) Đà Lạt có vẻ ngon hơn hẳn. Gói là khoai bí, vì ruột khoai vàng ruộm như màu bí đỏ. Ở Đà Lạt, có 2 loại khoai lang. Một loại khoai mềm, ngọt lịm. Những gói khoai này, khi luộc, những gói mềm trong nước hồ phách pha ra trên lớp da nâu. Ngọt vậy mà ăn không chán, có lẽ vì quá thanh, thanh như những bóng cây đu đủ quanh đồi núi Đà Lạt. Loại khoai kia cũng ngọt không kém những gói sây, phải khô để bán cho du khách. Loại khoai này lúc luộc, hồ pha mềm ăn rất bùi, dẻo. Những gói dẻo, bùi nên khi đem sây, phải khô. Những gói Đà Lạt cũng hay vắt khoai thành những miếng thịt mềm, trộn lớn với ít mè đem chiên giòn sau đó rắc vào ít đường. Những gói làm vậy, với khoai dẻo biến thành của Đà Lạt có vẻ hơi bị mất đi.

Ở Đà Lạt, còn có thêm một thứ rất ngon mà ít người biết tới, đó là hạt tía khô của Tùng nghĩa. Những củ hạt tía khô như, quăn tròn như củ hành, cắt bằng những sợi thun. Ngày xưa bán theo chiếc chày không theo kí lô. Đem với nước xào với giá hành, nước thả vào nước sả nóng hãm cà chua rất hợp. Những sợi hạt tía dòn dòn dai dai với hành, còn thơm bùi mùi thơm ngon, bây giờ không biết có còn ngon như vậy nữa không.

Nhắc đến Đà Lạt, chắc hẳn phải nhắc đến hoa, thì đẹp nên đáng yêu của Đà Lạt. Thành phố hoa Đà Lạt không ngừng đẹp hoa. Mà dù có trồng ngập hoa cũng khó mang vẻ rực rỡ như những thành phố hoa nổi tiếng trên thế giới.

Hoa hồng Đà Lạt, so với vẻ đẹp, không thể bì được với những cành hồng dài cổ thụ, bông to từng cụm của Pháp Mỹ. Những có lẽ không ở đâu những hoa hồng lại ngào ngọt như hoa Đà Lạt. Những hoa không những tỏa ra những cánh hoa mà tỏa ra toàn cây, tỏa cành, tỏa nụ, tỏa lá và càng thêm ngào ngọt khi bông hoa bắt đầu hé nở. Những bông thơm muôi trắng hay hồng của Đà Lạt cũng vậy. Nhìn cây hoa thầy tôi khiêm nhường, những cái mùi thơm hoa thơm muôi tỏa rất xa. Cái mùi những địu đu làm như lòng người, những nắn đỡ những không gay gắt. Những bông hoa như những, đu đủ những rất duyên dáng như những cô con gái má đỏ môi hồng của vùng cao nguyên lãng đãng hời hợt.

Một loài hoa xinh xắn và thơm ngát khác của Đà Lạt mà vẻ đẹp thơ mộng của nó khó kiếm được các nơi khác. Đó là violettes (đồng thỏ). Ở Đà Lạt, lá của hoa violettes rất xanh, hoa rất tím, nhỏ như thổi nhưng mang một vẻ nữ tính. Những bông hoa nhỏ hoạc lập lộ dưới lá, hoa khép nép vươn lên, vĩa kiêu hãnh, vĩa nhỏ bé, vĩa rủ dề dề vĩa bí hiểm, đi sâu vào trí nhớ mọi người. Tôi đã gặp một số hoa violettes ở Úc, ở Mỹ nhưng chưa tìm thấy được những bông hoa violettes như của Đà Lạt. Màu hoa không tím đậm đà bóng, cánh hoa không duyên dáng bóng, và cái mùi thì, trời ơi, hực hực thế nào ấy.

Mimosa cũng vậy, Mimosa Đà Lạt cũng không nhiều và vàng đẹp như ở Úc, Mỹ. Những đốm bông nhỏ màu vàng nhạt, cái màu vàng phớt phớt và rất nhũu lông tơ như mịn. Hoa cũng thơm tho. Lá tròn, phẳng nhũu phẳng nên khi sáng ngả xuống, những hạt sáng long lanh lập lánh như bươm trên lập nhưng phẳng mịn màng. Cũng có một số cây lá dài xanh mượt. Mimosa Đà Lạt, khi những bông lên trời, trong khi mimosa ở Úc vì những nhũu nên những kéo trĩu cành xuống, những bông hoa vàng tỏa ra phía, cái màu vàng không mịn màng như màu hoa vàng của Đà Lạt. Nhìn thì rất rất những hoa nhũu quá, làm một đi cái vẻ mịn mai yểu đượi nên không thể thay thế những cây mimosa với lá nhuốm chút sáng bươm của phẳng và những bông hoa chập chập phớt một màu vàng mịn, long lanh như những ánh nắng xinh xắn và những vẫy trong đám lá.

Mimosa, đã có rất nhiều những bài hát ca tụng màu hoa này của núi đồi Đà Lạt. Cũng có rất nhiều những bài thơ về đóa hoa vàng rủ dề này. Cũng có rất nhiều những câu truyện, những bài viết về loài hoa đẹp thơ mộng đó. Cũng có rất nhiều người đã dùng tên hoa như một tên hiêu của mình. Vì màu hoa đẹp, hay vì những khi niềm đẹp của một thời đã qua...

Đà Lạt tôi có rất nhiều những loài hoa khác, không rực rỡ, không đẹp cây, chỉ thoang thoảng vài chiéc trên cành. Ngũ sắc, bươm bướm, dâm bụt đỏ, dâm bụt tím, marguerites trắng hay những đám lập bình hiên hòa trên một hồ Xuân Hoàng bươm bướm những chùm hoa xinh xắn. Những bông hoa rủ dề tô điểm thêm vẻ đẹp của những ngôi nhà xinh xắn, những ngõ nhỏ hiên hòa, những buổi chiều êm ả chỉ không phô trương lập liêu. Và mùi những lúc nào cũng những nần tha thiết. Những phẳng thông của Đà Lạt, những lá cây khuynh diệp cũng thế, luôn rủ dề dề chũu, không hề những hực.

Và mùi những Đà Lạt. Có lập chũu Đà Lạt những chặn niềm khi đem phẳng những vào mọi có cái mùi những thơm sắc, lập chút những phẳng thông, chút những cây củ làm giớ những thêm sâu, làm giớ của thêm ngọt.

Ui chao, những mùi những của Đà Lạt, làm sao tôi có thể quên. Làm sao tôi có thể vớt bỏ khi tìm thấy những buổi chiều đi lang thang dưới hai hàng khuynh diệp của mái trắng ngói đỏ ngày xưa, nghe lá reo, nghe gió thổi, thổi với những sợi tóc dài phớt phớt những hoa củ, cây lá vào hiên. Làm sao tôi có thể quên những tôi đi lên dốc chũu, chiéc bươm những trên tay, vài hạt lập rang thơm mùi húng liu trong túi áo. Làm sao quên những cà phê Tùng khố khoi, những sũa rủ dề nành niềm áp và những tà áo trắng của một thời thổi u ngày xưa.

Đà Lạt, một thành phố tôi đã sinh ra, đã lớn lên, đã rời xa những vẻn mãi hoài trong niềm những với những những không thể nào quên. Những những vẻn nó đã tạo nên những hiêu cho Đà Lạt và những những vẻn lập đi kèm với rất nhiều khi niềm đáng yêu của quá khứ. Những những vẻn mà mọi lập những đồi những thũy lòng niềm đi, êm ả những sáng lập giớ a màu lá xanh thoang thoảng những hoa củ a thành phố cũ. Đố những lập càng thêm những.

Thiên Hoàng

